

הגבלות שלטוניות על האינטרנט במזרח התיכון ובישראל – סוגיות בהצרת צעדי משתמשי האינטרנט

מאת: ד"ר טל פבל*

האינטרנט מהווה כיום חרב פיפיות ואתגר ממשי לממשלים רבים ברחבי העולם; ברכה הטמונה במידע הרב, הנגיש לכל ומאמצעי תקשורת שונים ומהפכת המידע שהביא עימו. אך בצידה הקללה שבזמינות רבה וישירה למידע כה מגוון, אשר לא תמיד נרצה כי יהיה חשוף לקהלי יעד שונים ובכלל זה פורנוגרפיה, אתרי הימורים ותכנים אלימים באינטרנט. כל אלו מציבים דילמות קשות עבור ממשלים במערב בדבר הדרך הראויה להתמודד עם שפע המידע ובכלל זה מידת הצורך לשלוט בהתנהלות האינטרנט.

הדבר תקף שבעתיים בממשלים ריכוזיים, בהם נעדר חופש אישי ותקשורת ובחברות שמרניות ומסורתיות אשר במקרים רבים נעדרת בהן הלגיטימציה השלטונית. חברות וממשלים אלו מאפיינים את מרבית ממדינות המזרח התיכון, לכן לא יפלא כי מבין מדינות הנחשבות ל'אויבות האינטרנט' בעולם, רבות מהן מאזרנו או שבהן שולט האסלאם.¹ מדינות רבות במזרח התיכון מיישמות צעדים חריפים של הגבלת אזרחיהן משימוש חופשי באינטרנט. זאת בין השאר באמצעות חקיקה, פיקוח על התנהלות האינטרנט ועל פעילות המשתמשים, באמצעות ניטור פעילותם ומעצרים, חסימת אתרים וצמורה של תכנים. הן מטעמים פוליטיים והן מטעמים מוסריים.

מנגד, ישראל מהווה דוגמא למדינה אשר בה נבלמים, לעת עתה, מרבית הנסיונות השונים להסדיר בחקיקה את השימוש החופשי באינטרנט ואת התכנים המותרים בגישה חופשית. מאמר זה יבחן אותן נסיונות חקיקה לאורך השנים. מאפייני ההצעות ומציעיהן. זאת, תוך נסיון ללמוד ולהעריך מהמצב הקיים בישראל, מאותם נסיונות חקיקה כמו גם מאופיין והתנהלותן של מדינות האזור בנושא, מה הם התנאים בהם יכול שינוי לרעה בסוגיית חופש האינטרנט בישראל.

האינטרנט חדר למזרח התיכון בראשית שנות ה-90: בשנת 1991 היתה תוניסיה למדינה הראשונה באזור המחוברת לאינטרנט, לאחריה כוית (1992), מצרים, תורכיה ואיחוד האמירויות (1993), ירדן (1994), כאשר סוריה וערב הסעודית דשדשו מאחור. שתי אלו התירו שימוש ציבורי רק לאחר שהיו ברשותן האמצעים הטכניים לפקח, לנטר ולהגביל פעילות זו בתחומן.²

* טל פבל הינו ד"ר למזרח תיכון מאת אוניברסיטת בר-אילן, מומחה לאינטרנט ולמידע במזרח התיכון. בעל אתר פרשנויות בנושא – middleeast-internet-monitor.com

¹ בהתאם להגדרת ארגון 'עיתונאים ללא גבולות' נמנות מצרים, איראן, ערב הסעודית, סוריה ותוניסיה, עם 12 'אויבות האינטרנט' בעולם כמו גם טורקמניסטן ואוזבקיסטן.

בחרין, איחוד האמירויות ותימן נמנות עם 12 המדינות ה'נתונות לפיקוח' הארגון, לצד אריתריאה ומלאזיה. <http://www.rsf.org/-2005,554-.html>

כמו כן, ארבע מתוך עשרת המדינות הנחשבות כגרועות ביותר לבלוגרים הינן מאזרנו; מצרים, סוריה, תוניסיה וערב הסעודית. זאת על פי הארגון להגנת עיתונאים;

Committee to Protect Journalists (CPJ), "10 Worst Countries to be a Blogger," 30.04.2009.

<http://cpj.org/reports/2009/04/10-worst-countries-to-be-a-blogger.php>

² Deborah L. Wheeler, "The Internet in the Arab World: Digital Divides and Cultural Connections," Royal Institute for Inter-Faith Studies, 2004.

http://www.riifs.org/guest/lecture_text/internet_n_arabworld_all_txt.htm

קליטת האינטרנט במזרח התיכון לוותה בשלל בעיות יסוד אשר עיכבו בתחילה את תפוצתו בקרבן; שיעור נמוך יחסית של הון אנושי אשר משמעו שיעור גבוה של אנאלפאבטים, לצד שליטה נמוכה בשפה האנגלית ובמיומנויות מחשב בסיסיות.³ שיעור נמוך של התפתחות כלכלית אשר אינה מאפשרת רכישת הציוד הנדרש להתחברות לאינטרנט ותפעולו.⁴ תשתית תקשורתית וטכנולוגית לא מפותחת דיה כדי לאפשר פריסה נרחבת של אמצעי תקשורת וחדירת האינטרנט לרחבי המדינה. חשש הממשלים מאימוץ טכנולוגיות חדשות ובעיקר אלו שמקורן במערב ועל אחת כמה וכמה אותן המגבירות את תפוצת המידע במדינה ומאפשרות ביטוי לקהלים נרחבים.

כלומר, תשתית באשר היא נחוצה לקליטת האינטרנט במדינה ולתפוצתו בה; אנושית, כלכלית, טכנולוגית, חברתית, פוליטית ותרבותית. כמו כן, לכל אחד ממרכיבים אלו בנפרד השלכה ברורה על מידת תפוצת האינטרנט במדינה.

בתחילה, אימצו מדינות המזרח התיכון את הטכנולוגיה החדשה, כל אחת מטעמיה; מדינות המפרץ זיהו את הפוטנציאל הכלכלי הטמון בטכנולוגיית המידע ומצרים שאפה להוביל את העולם הערבי גם בתחום זה. לפיכך הן הניחו את התשתית הנדרשת ואפשרו בהדרגה, כל אחת במועדה, שימוש ציבורי באינטרנט. אולם, כאשר נוכחו הממשלים באזור כי בצד הברכה טמונה גם סכנה ליציבותם או לאופיין התרבותי והחברתי של המדינות, הם החלו להיטיב אחיזתם ברסן החופש גם על האינטרנט באותם אמצעים שצויינו לעיל. אכן רבות ממדינות המזרח התיכון מגבילות כיום את אזרחיהן משימוש חופשי באינטרנט. כל אחת למידתה וכל אחת לשיטתה. עם זאת, נתונים שונים מלמדים כי האזור בכללותו ומדינות רבות בו, טרם מיצו את מלוא פוטנציאל חדירת האינטרנט.⁵

ישראל מובילה את האזור מבחינת שיעור חדירת האינטרנט והיא מהווה דוגמה למדינה מקוונת אשר כמידת תפוצת האינטרנט בה, כך גם מידת חופש השימוש בו. עם זאת קיימים בעשור האחרון מגוון נסיונות מצד חברי כנסת שונים להגביל את השימוש החופשי באינטרנט.⁶ בשל חשיבות הסוגיה, יפורטו להלן מכלול נסיונות החקיקה בתחום זה בישראל;

"הצעת חוק הגבלת דרכי גישה לאינטרנט" (פ/2294) – בנובמבר שנת 2000 הוגשה אחת מהצעות החוק הראשונות אשר שמה לה למטרה להגביל את הגישה לתכנים ובהם אלימות ופורנוגרפיה באינטרנט למשתמשים שגילם קטן מ-18 שנה. זאת, תוך קביעה כי "מכיוון שמדובר בחומר פורנוגרפי קשה לכל הדעות (תמונות הכוללות סטיות, אכזריות, עבריינות, קללות ועוד) על המחוקק להגן על ילדי המדינה ולמנוע מהם להיחשף לאתרים מסוג זה". שר החינוך הוגדר כממונה על ביצוע החוק ועל תיקון התקנות לביצועו, כאשר האחריות על המימוש הוטלה על ספקי האינטרנט.⁷

³ Shai-lee Spigelman, "Islam and Internet The Correlation Between Islamic Religion and Internet Diffusion," STP-305 Information and Autonomy: The Relationship Between Individual and Government in the Digital Age Prof. Deborah Hurley. Harvard University, John F. Kennedy School of Government, p. 12.
<http://www.ksg.harvard.edu/iip/stp305/Fall2000/spigelman.PDF>

⁴ הכנסה נמוכה מהווה גורם משמעותי בעיכוב הרחבת תפוצתו של האינטרנט במזרח התיכון.
Privacy International and the GreenNet Educational Trust, "Silenced: An International Report on Censorship and Control on the Internet," September 2003, p. 112.
<http://pi.gn.apc.org/survey/censorship/Silenced.pdf>

⁵ "Internet Usage in the Middle East,"

<http://internetworldstats.com/stats5.htm>

⁶ אודות מכלול "דינים הנוגעים למחשבים וטכנולוגיות מידע במשפט הישראלי", ראה באתרו של ע"ד חיים רביה.

<http://law.co.il/computer-law/computer-legislation/?p=1>

⁷ הכנסת החמש-עשרה, הצעת חוק של חברי הכנסת חוסניה לבארה, תאופיק חטיב, אחמד טיבי, מוחמד כנעאן, מוסי רז, "הצעת חוק הגבלת דרכי גישה לאינטרנט, התשס"א-2000", פ/2294, 13 נובמבר 2000.
<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/15/2294.rf>

"מדיניות רישוי שירותי אינטרנט" – מסמך משרד התקשורת מדצמבר 2000 אשר נועד "להסדיר את מדיניות הרישוי לעניין פעולות ושירותי אינטרנט בישראל" ולמעשה להתוות את הקווים המנחים בתחום. במסמך נקבע כי הסדרת התנהלות האינטרנט בישראל תהיה עצמאית של הספקים, בשיתוף הציבור וללא מעורבות משרד התקשורת. זאת בניגוד לנסיגות רבים שנעשו לאחר מכן להסדיר בחקיקה את התנהלות האינטרנט, כפי שיפורט להלן.

המסמך קובע מפורשות (סעיף 5.2 - הסדרה עצמית); "המשרד מצפה כי בעלי רישיון למתן שירותי אינטרנט וקהיליית האינטרנט הישראלית יגבשו בכוחות עצמם, בפורום מתאים ובשיתוף הציבור, פעילויות הסדרה עצמית לענף שירותי אינטרנט, ללא מעורבותו, בכפוף לאישור הממונה על הגבלים עסקיים, ככל שיידרש".

למען הסר ספק, קובע הסעיף הבא (5.3 - סוגי הפעילויות) כי "פעילויות ההסדרה העצמית לענף האינטרנט" כוללות בין השאר; "קביעת כללי אתיקה לנושאי אספקת תכנים ויישומים" ("ס"ק ד") וכן "טיפול בהיבטים צרכניים של אספקת תכנים ויישומים" ("ס"ק ה").⁸

אזהרה מפני תכנים פוגעניים – בעקבות הצעת חוק פרטית של מפלגת 'שינוי', תיקן שר התקשורת אהוד אולמרט במאי 2004 כי ספקי האינטרנט יחוייבו להמציא למנוייהם עלון מידע מודפס המזהיר מפני תכנים באינטרנט אשר אינם הולמים קטינים וכן אודות הדרכים להתמודד עמם.⁹ תיקון זה נחשב לצעד החקיקתי הראשון המטיל על ספקי האינטרנט אחריות אודות תכנים באינטרנט, למרות שאלו העניקו כבר אז ללקוחותיהם שרות בתשלום בו יכול המשתמש לממש חסימת גישה לאתרים שונים.

"הצעת חוק איסור לשון הרע (תיקון – אינטרנט כאמצעי תקשורת)" (פ/375) – הצעת חוק של חבר הכנסת אברהם הירשזון מחודש מאי 2003, אשר נועדה "לתקן ולהבהיר, כי גם עורכי אתרי האינטרנט יהיו חשופים לתביעות פליליות ואזרחיות כאמור בחוק, בשל פרסומים באתריהם המהווים לשון הרע".¹⁰ הצעת חוק זהה הוגשה ע"י חבר הכנסת דוד מגן (פ/3703).¹¹

"הצעת חוק אחריות לתכנים פוגעים באינטרנט" (פ/1658) – הצעת חוק של חבר הכנסת אריה אלדד מחודש דצמבר 2003 אשר מטרתה "למנוע הופעתם של תכנים פוגעים באתרי אינטרנט ולהטיל אחריות על ספקי שירותי אינטרנט ועל מנהלים של האתרים להסרת תכנים פוגעים מהאתרים שבשליטתם".¹²

"הצעת חוק פרסום ברשת האינטרנט ובדואר האלקטרוני" (פ/4013/16) – הצעת חוק זו, מנובמבר 2005, נועדה להסדיר ולמנוע תכני אלימות ופורנוגרפיה במסגרת פרסומות באתרי אינטרנט, פורומים ובהודעות דואר אלקטרוני. להבדיל מאחרות, הצעת חוק זו אינה עוסקת רק בתכני אלימות ופורנוגרפיה אלא אוסרת גם כאלה המציגים אדם "כנחות, או כבזוי, על

⁸ משרד התקשורת, "מדיניות רישוי שירותי אינטרנט", 17 דצמבר 2000.

http://www.moc.gov.il/new/documents/about/m_18.12.00.pdf

⁹ גל מור, "ספקי האינטרנט חוייבו להזהיר מפני תכנים פוגעניים", YNET, 02 מאי 2004.

<http://www.ynet.co.il/articles/1,7340.L-2910620.00.html>

¹⁰ הכנסת השש-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת אברהם הירשזון, "הצעת חוק איסור לשון הרע (תיקון – אינטרנט כאמצעי תקשורת), התשס"ג-2003", פ/375, 12 מאי 2003.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/16/375.rf>

¹¹ הכנסת החמש-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת דוד מגן, "הצעת חוק איסור לשון הרע (תיקון – אינטרנט כאמצעי תקשורת), התשס"ב-2002", פ/3703, 6 מאי 2002.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/15/3703.rf>

¹² הכנסת השש-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת אריה אלדד, "הצעת חוק אחריות לתכנים פוגעים באינטרנט, התשס"ד-2003", פ/1658, 1 דצמבר 2003.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/16/1658.rf>

רקע השתייכותו לדת, לגזע, ללאום, למוצא, למין או לנטייה מינית, או על רקע היותו מוגבל". בהסתייגות שאין הדברים אמורים באתרים אליהם נדרשת מלכתחילה הזנת קוד אישי של המשתמש בטרם כניסה לאתר. בהצעה זו הוגדר שר התקשורת כאחראי על החוק ומנהלי אתרי האינטרנט הוגדרו כאחראים אישית על התכנים המוצגים בהם.¹³

"הצעת חוק העונשין (תיקון – פרסום פוגע ברשת האינטרנט)" (פ/17/207) – הצעת חוק של חבר הכנסת אורי אריאל אשר נועדה להרחיב את התייחסות החוק לפרסום פוגע בשלטי חוצות גם לפרסומות באינטרנט. "מטרת החוק להטיל את העונשים הקבועים בחוק לעניין המפרסם פרסום פוגע בשלטי חוצות, גם למי שמפרסמים ברשת האינטרנט".¹⁴ הצעת חוק זהה הוגשה במסגרת הכנסת ה-16 (פ/16/4035) ע"י אותו חבר הכנסת.¹⁵

"הצעת חוק הגבלת גישה לאתרי אינטרנט למבוגרים" (פ/17/892) – הצעת החוק זו של חבר הכנסת אמנון כהן מש"ס מיוני 2006, הינה הידועה ביותר בתחום הגבלת השימוש החופשי באינטרנט בישראל.¹⁶ הצעה קצרה ביותר זו קובעת כי "ספק שירותי אינטרנט יחסום את הגישה לאתר למבוגרים ולא יאפשר גישה אליו, אלא באמצעות זיהוי פיזי". "אתר למבוגרים" נחשב "אתר אינטרנט שמהותו העיקרית עיסוק במין, באלימות, או בהימורים". עוד קבעה ההצעה כי ספק אינטרנט אשר יעבור על הנקבע בהצעה דינו "מאסר שנה וקנס של 20,000 ₪" וכן "יישלל רישיונו בנוסף לכל עונש אחר, לתקופה שלא תפחת משישה חודשים".

למען הסר ספק נקבע כי "הצעת החוק באה לצמצם מצבים אלו, על ידי יצירת מצב בו אתרים אלו חסומים מלכתחילה, ופתיחתם תתאפשר רק על ידי מפתח פיזי שיזהה את המשתמש. כך תצומצם הגישה לאתרים אלו לקטינים". כלומר מטרת ההצעה היתה שכל האתרים, אשר יוגדרו מראש ע"י המחוקק, יאסרו בגישה חופשית, אלא אם זוהה המשתמש מראש כבגור. ככל שהיתה קצרה, כך היתה הצעת החוק מקיפה, מעורפלת ומגבילה. במסגרת זו לא הוגדרו מפורשות מהם אתרים העוסקים במין, באלימות ובהימורים, כמו גם מי יקבע וכיצד את זהות אותם אתרים אסורים.

ההצעה אמורה היתה ליצור למעשה רשימה שחורה של מגוון אתרים אסורים. חמור מכך – רשימה של אותם משתמשים אשר ביקשו מפורשות כי תותר להם הגישה לאותם האתרים.¹⁷

ב-28 בפברואר 2007 עברה הצעת החוק בקריאה טרומית ע"י 25 חברי כנסת וללא אף התנגדות (תוך המנעות ח"כ אחד).¹⁸ כמעט וללא התנגדות ציבורית. הצעת החוק נדונה

¹³ הכנסת השש-עשרה, הצעת חוק של חברי הכנסת אראלה גולן, מל פולישוק-בלוך (כך במקור – ט.פ.), נסים דהן, אילן שלגי, "הצעת חוק פרסום ברשת האינטרנט ובדואר האלקטרוני, התשס"ו-2005", 4013, 01 נובמבר 2005.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/16/4013.rtf>

¹⁴ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת אורי אריאל, "הצעת חוק העונשין (תיקון – פרסום פוגע ברשת האינטרנט), התשס"ו-2006", פ/17/207, 29 מאי 2006.

www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/207.rtf

¹⁵ הכנסת השש-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת אריאל אורי, "הצעת חוק העונשין (תיקון – פרסום פוגע ברשת האינטרנט), התשס"ו-2005", פ/16/4035, 15 נובמבר 2005.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/16/4035.rtf>

¹⁶ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת אמנון כהן, "הצעת חוק הגבלת גישה לאתרי אינטרנט למבוגרים, התשס"ו-2006", פ/17/892, 10 יולי 2006.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/892.rtf>

¹⁷ "שר התקשורת, אריאל אטיאס, הציע להקים ועדה הקובעת אילו אתרים יצונזרו ואילו יותרו לגלישה. עו"ד יורם הכהן, ראש הרשות המשפטית לטכנולוגיות מידע ולהגנת הפרטיות, השיב לו כי יש 30 מיליארד אתרי אינטרנט ולכן ועדת צנזורה כזו תהיה לא אפקטיבית. הוא התריע מפני השלכות החמורות הכרוכות במאגר מידע ממשלתי של גולשים המבקשים לגשת לתכנים מסוימים".

גל מור, "ש"ס נחושה: לחסום אתרי מין, אלימות והימורים", YNET, 21 מאי 2007.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3402887,00.html>

¹⁸ "הישיבה המאה-וארבע של הכנסת השבע-עשרה", חוברת כ', ישיבה ק"ד, 28 פברואר 2007.

http://www.knesset.gov.il/plenum/data/01926307.doc#_Toc182144231

אהוד קינן, "אושר בקריאה טרומית: ספקיות האינטרנט יחסמו אתרים", YNET, 28 פברואר 2007.

ארבע פעמים בוועדת הכלכלה של הכנסת בין החודשים מאי 2007 ופברואר 2008. אושרה בקריאה ראשונה בכנסת באותו החודש ושבה לדיון נוסף באותה הוועדה ארבעה חודשים לאחר מכן.¹⁹ הצעת חוק זו הינה נסיון נוסף להעביר אחת זהה אשר הוגשה בכנסת ה-16 על ידי חבר הכנסת יחיאל חזן (פ/16/2682)²⁰ וחבר הכנסת יצחק וקנין (פ/16/3858)²¹. ב-12 יולי 2009 נדחתה הצעת החוק ע"י ועדת השרים לחקיקה.²²

"הצעת חוק חסימת אתרים פורנוגרפיים במוסדות ציבור" (פ/17/972) – הצעה זו של חבר הכנסת יעקב מרגי מש"ס הוגשה עם הצעה 892 של עמיתו אמנון כהן באותו היום. אם הצעה 892 עסקה בחסימת אתרים פורנוגרפיים (לצד אתרי אלימות והימורים) עבור המשתמש הביתי והטילה את האחריות לכך על ספק האינטרנט, הרי שהצעה 972 טיפלה בגישה לאתרי פורנוגרפיה ממוסדות ציבור וחינוך תוך קביעה גורפת כי "בגופים ציבוריים לא תהיה גישה לאתרים פורנוגרפיים". האחריות לתיקון תקנות לביצוע החוק הוטלו על שר הפנים.²³

זהו נסיון נוסף של מפלגת ש"ס להעביר הצעת חוק זו; חבר הכנסת יאיר פרץ הגיש הצעת חוק זהה במסגרת הכנסת ה-15 (פ/15/2633).

"הצעת חוק למניעת הטרדה מינית (תיקון - הטרדה מינית של קטין שטרם מלאו לו 14)" (פ/17/1237) – הצעת חוק של חברת הכנסת נדיה חילו הוגשה ב-17 יולי 2006 ונועדה "לקבוע כעבירה התנהגות דומה גם כאשר לא מתקיימים יחסי תלות ומרות, אולם הקטין הוא ילד צעיר וטרם מלאו לו 14 שנים. זאת, בדומה לעבירת האינצ'וס ולעבירת המעשה המגונה, שאינן דורשות הסכמה או יחסי תלות ומרות כתנאי לקיום העבירה, כאשר טרם מלאו לקטין 14 שנים, וזאת מחמת גילו הצעיר".²⁴

תוך קביעה כי "יש לאסור על עצם ההתייחסויות לקטין צעיר כאל אובייקט מיני ועל עצם ההפניה של תכנים מיניים בוטים וחוזרים כלפיו, בכתב או בעל פה, פנים מול פנים, באמצעות הטלפון או באמצעות האינטרנט". כפי שהגדיר זאת חבר הכנסת אורלב "היוזמה נבעה מחשיפה של מקרים שבהם בגירים ניצלו את התמימות, את חוסר הניסיון של קטינים, בעיקר באמצעות האינטרנט, כשהם מפנים אליהם הצעות מיניות לא ראויות".²⁵

<http://www.ynet.co.il/articles/0.7340.L-3370946.00.html>

¹⁹ הכנסת, ועדת הכלכלה, "נתונים וסיכומים מעבודות ועדת הכלכלה בכנסת ה-17", אייר התשס"ו (מאי 2006)-חשון התשס"ט (נובמבר 2008), עמ' 52.

<http://www.knesset.gov.il/committees/heb/docs/kalkala17Final.pdf>

²⁰ הכנסת השש-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת יחיאל חזן, "הצעת חוק הגבלת גישה לאתרי אינטרנט למבוגרים, התשס"ד-2004", פ/16/2682, 04 אוגוסט 2004.

www.knesset.gov.il/privatelaw/data/16/2682.rtf

²¹ הכנסת השש-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת יצחק וקנין, "הצעת חוק הגבלת גישה לאתרי אינטרנט למבוגרים, התשס"ה-2005", פ/16/3858, 25 יולי 2005.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/16/3858.rtf>

²² חדשות 2, "הממשלה דחתה את חוק הצנזורה באינטרנט", Mako, 12 יולי 2009.

<http://www.mako.co.il/news-money/tech/Article-16e278ac7bf6221004.htm>

²³ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חבר כנסת יעקב מרגי, "הצעת חוק חסימת אתרים פורנוגרפיים במוסדות ציבור, התשס"ו-2006", פ/17/972, 10 יולי 2006.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/972.rtf>

²⁴ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חברי הכנסת נדיה חילו, אורית נוקד, עמיחי אילון, קולט אביטל, אפרים סנה, יורם מרציאנו, רוחמה אברהם, רן כהן, זהבה גלאון, דב חנין, עבאס זכור, יעקב מרגי, שרה מרום שלו, יצחק גלנטי, מיכאל מלכיאור, גאלב מג'אדלה, "הצעת חוק למניעת הטרדה מינית (תיקון - הטרדה מינית של קטין שטרם מלאו לו 14)", התשס"ו-2006, פ/17/1237, 17 יולי 2006.

www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/1237.rtf

²⁵ "הישיבה השמונים ואחת של הכנסת השבע-עשרה", חוברת י"ג, ישיבה פ"א, 8 ינואר 2007.

<http://www.knesset.gov.il/plenum/data/00210007.doc>

הצעות חוק זהות הונחו על שולחן הכנסת השש-עשרה על ידי חברת הכנסת גילה פינקלשטיין (פ/3961)²⁶ ועל שולחן הכנסת השבע-עשרה על ידי חבר הכנסת זבולון אורלב (פ/515/17)²⁷.

הצעת החוק אושרה בינואר 2007 בקריאה שניה ושלישית ברוב של 17 חברי כנסת וללא מתנגדים או נמנעים.²⁸

"הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון – זיהוי המגיבים באתרי אינטרנט)" (פ/1637/17) – הצעת חוק מאוקטובר 2005 של חבר הכנסת ישראל חסון המגדירה כי "השר יקבע, בתקנות או ברשיון, הוראות לענין חובתו של בעל רשיון מיוחד למתן שירותי גישה לאינטרנט, להבטיח כי באתרי אינטרנט שבהם ניתנת לגולשים האפשרות להגיב על תוכן הידיעות המפורסמות באתר, יידרשו הגולשים להזדהות בדרך שניתנת לאימות באמצעים סבירים כתנאי למתן אפשרות להגיב לתוכן כאמור". זוהי הצעת חוק מרחיקת לכת המחייבת את ספקיות האינטרנט "לתת תשתית רק לאתרים בהם קיים זיהוי כלשהו לכותבי התגובות".²⁹

"הצעת חוק העונשין (תיקון - משחקים אסורים, הגרלות והימורים ברשת האינטרנט)" (פ/1923/17) – הצעת חוק של חברת הכנסת רותית תירוש מינואר 2007 אשר מטרתה למנוע מאתרי אינטרנט ישראלים והפעילים בשפה העברית, הפעלת הימורים תמורת תשלום בש"ח, בגין תוצאות משחקי ספורט המתקיימים בישראל.³⁰ הצעות חוק זהות הונחו על שולחן הכנסת השבע-עשרה על ידי חבר הכנסת מיכאל מלכיאור (פ/1863/17)³¹ ועל שולחן הכנסת השש-עשרה על ידי חבר הכנסת רוני בר-און (פ/1942).³² הצעת החוק עברה בקריאה ראשונה בתמיכת 32 חברי כנסת (ללא מתנגדים או נמנעים) ב-18 יולי 2007³³ ונדונה בוועדת החוקה, חוק ומשפט בינואר 2008.³⁴

"הצעת חוק העונשין תיקון איסור מתן שירותי שימוש באינטרנט לקטין" (פ/2146/17) – בחודש פברואר 2007, הגיש ח"כ אברהם רביץ הצעת חוק הקובעת שישה חודשי מאסר לבעל עסק או עובד אשר ימכור שירותי אינטרנט למי שטרם מלאו לו 18 שנה. "הצעת חוק זו

²⁶ הכנסת השש-עשרה, הצעת חוק של חברת הכנסת גילה פינקלשטיין, "הצעת חוק למניעת הטרדה מינית (תיקון – הטרדה מינית של קטין שטרם מלאו לו 14), התשס"ה-2005", פ/3961, 27 יולי 2005.

www.knesset.gov.il/privatelaw/data/16/3961.rtf

²⁷ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת זבולון אורלב, "הצעת חוק למניעת הטרדה מינית (תיקון – הטרדה מינית של קטין שטרם מלאו לו 14), התשס"ו-2006", פ/515/17, 19 יולי 2006.

www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/515.rtf

²⁸ http://www.knesset.gov.il/vote/heb/Vote_Res_Map.asp?vote_id_t=7183

גל מור, "האם החוק נגד הטרדה מינית באינטרנט יעזור?", YNET, 10 ינואר 2007.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3350835,00.html>

²⁹ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת ישראל חסון, "הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון – זיהוי המגיבים באתרי אינטרנט), התשס"ז-2006", פ/1637/17, 30 אוקטובר 2006.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/1637.rtf>

³⁰ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חברת הכנסת רותית תירוש, "הצעת חוק העונשין (תיקון – משחקים אסורים, הגרלות והימורים ברשת האינטרנט), התשס"ז-2007", פ/1923/17, 08 ינואר 2007.

www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/1923.rtf

³¹ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת מיכאל מלכיאור, "הצעת חוק העונשין (תיקון – משחקים אסורים, הגרלות והימורים ברשת האינטרנט), התשס"ז-2006", פ/1863/17, 25 דצמבר 2006.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/1863.rtf>

³² הכנסת השש-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת רוני בר-און, "הצעת חוק (תיקון – משחקים אסורים, הגרלות והימורים ברשת האינטרנט), התשס"ד-2004", פ/1942, 16 פברואר 2004.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/16/1942.rtf>

³³ http://www.knesset.gov.il/vote/heb/Vote_Res_Map.asp?vote_id_t=8441

³⁴ הכנסת השבע-עשרה, מושב שלישי, "פרוטוקול מס' 417 משיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט. יום שני, ז' בשבט התשס"ח (14 בינואר 2008), שעה 10:00".

www.knesset.gov.il/agenda/heb/vaada.asp?id=49669

באה לקבוע כי כשם שאלכוהול אסור למכירה לקטינים, וכשם שסיגריות מוגבלות בגיל, כך ייאסר למכור שירותי גלישה חופשיים לקטינים.³⁵

מטרת ההצעה להסדיר את השימוש הציבורי באינטרנט בה במידה שהצעה 972 עסקה בשימוש במוסדות ציבור והצעה 892 בשימוש פרטי. ההצעה יכולה היתה ליצור בעיות חמורות לבתי עסק בהם קיימות רשתות אלחוטיות, לדוגמה בתי קפה. האם עליהם למנוע כליל אינטרנט אלחוטי בתחומם? האם עליהם לבדוק את גילו של כל נכנס שמא יבקש לעשות שימוש באינטרנט האלחוטי בשטח בית הקפה? מה דינו של בית קפה אם קטין היה משתמש ברשת אלחוטית שלו מחוץ לכותליו?

ב-30 מאי אותה השנה נדונה הצעת החוק. עמדת הממשלה היתה שיש להסיר את ההצעה מעל סדר היום ואכן כך היה ברוב של 27 למול 16.³⁶

"הצעת סעיף 4ט. לחוק התקשורת (בזק ושידורים)" – ביולי 2007 הגיש שר התקשורת, אריאל אטיאס, הצעת חוק אשר אושרה בוועדת השרים לענייני חקיקה כתחליף להצעת חוק 892 של חבר הכנסת אמנון כהן.

אם ההצעה המקורית נועדה לחייב ספקי אינטרנט לחסום אתרים שהוגדרו כלא ראויים, הרי שמהות ההצעה המתוקנת היתה לחייב את הספקים להציע שרותי חסימה עבור לקוחותיהם. הצעת החוק קובעת כי במידה ולא התקבלה כל הודעה ממנוי האינטרנט, יחסום הספק אוטומטית את הגישה לאותם אתרים שהוגדרו מראש. הצעת החוק העלתה מספר שאלות בדבר האפשרות ליישמה³⁷ וכן נראה היה שהצעה זו רק החמירה את מצבם של משתמשי האינטרנט ומידת חופש השימוש שלהם.³⁸

הצעת החוק³⁹ נדונה במליאת הכנסת ב-26 פברואר 2008.⁴⁰ למחרת היום אושרה ההצעה בקריאה ראשונה והועברה לוועדת הכלכלה לשם הכנתה לקריאות שניה ושלישית, ברוב של 46 למול 20 מתנגדים וללא נמענים.⁴¹

"הצעת חוק אחריות המשפטית של הנהלות אתרי האינטרנט על דברי הגולשים המגיבים באתריהן" (פ/3171/17) – הצעת חוק זו של חבר הכנסת ישראל חסון מדצמבר 2007, נועדה להסדיר בחוק את האחריות הפלילית של בעלי האתרים, להם למעלה מ-50 אלף משתמשים ביום גם מפעילי האתר, בגין תגובות המשתמשים המפורסמות באתריהם והפוגעות בפרטיות. אלא אם בעל האתר "נקט אמצעים סבירים כדי למנוע פרסום אותה פגיעה ושלא ידע על פרסומה". לבד מבעלי האתרים, הצעת החוק מחייבת גם את "ספקיות האינטרנט ליטול אחריות משפטית וחובה חוקית על תכני תגובות הגולשים, ממש כשם שמערכת עיתון, למשל, אחראית על פרסומיהם של עיתונאים ופרשניה".

³⁵ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת אברהם רביץ, "הצעת חוק העונשין (תיקון - איסור מתן שירותי שימוש באינטרנט לקטין), התשס"ז-2007", פ/2146/17, 19 פברואר 2007.

³⁶ "הישיבה המאה-ועשרים ושלוש של הכנסת השבע-עשרה", חוברת כ"ח, ישיבה קכ"ג, 30 מאי 2007.

³⁷ גל מור, "חסימת אתרים: הצעת חוק מרוככת תוגש לאישור", YNET, 07 יולי 2007.

³⁸ עו"ד יהונתן קלינגר, "בינטרנט" \ נייר עמדה בנוגע להצעת תיקון חוק התקשורת (שירות סינון תכנים בלתי הולמים לקטינים ברשת האינטרנט), התשס"ז – 2007, "Intellect or Insanity", 7 יולי 2007.

³⁹ "הוספת סעיף 4 ט. לחוק התקשורת בזק ושידורים, (התשמ"ב-1982)".

⁴⁰ "הישיבה המאתיים ושלוש-עשרה של הכנסת השבע-עשרה", חוברת כ"ג, ישיבה רי"ג, 26 פברואר 2008.

⁴¹ רשומות הכנסת, הצעות חוק, "הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון מס' 41) (שירות סינון תכנים בלתי הולמים לקטינים באינטרנט), התשס"ח-2008, ", 210, כ' באדר א' התשס"ח, 26.2.2008, עמ' 204-207.

⁴¹ <http://www.knesset.gov.il/Laws/Data/BillKnesset/210/210.pdf>

⁴¹ http://www.knesset.gov.il/vote/heb/Vote_Res_Map.asp?vote_id_t=9900

לפיכך "אנשים יוכלו להמשיך ולהגיב בעילום שם, אולם מעתה, עליהם לקחת בחשבון את האופן שבו מנוסחת תגובתם". זאת תוך קביעה ברורה כי מטרת ההצעה ליצור צנזורה עצמית של המגיבים וכלשון ההצעה "גורם מרסן לכותבי התגובות לביצוע בקרה עצמית".⁴²

"הצעת חוק העונשין (תיקון - איסור ניהול בית בושת באינטרנט), התשס"ט-2009"
(פ/183/18) – הצעת חוק זו של חברת הכנסת ליה שמטוב הוגשה ב-1 אפריל 2009 ונועדה להוסיף את האינטרנט כמקום בו אסור לנהל בתי בושת. ההצעה מדגישה כי "למרות שגם במתכונתו הנוכחית של החוק ניתן להעמיד לדין אדם המפעיל בית בושת וירטואלי, מכיוון שמדובר ברשימה פתוחה של מקומות, התיקון המוצע מדגיש את חומרתו המיוחדת של בית הבושת הווירטואלי, אשר בהעדר איסור מיוחד בחוק העונשין, וללא פעילות כמעט של רשויות האכיפה נגדו, נתפס כחוקי". מגישת ההצעה רואה בכלל המעורבים באתר שותפים לדבר העברה; "הסעיף מבקש להטיל אחריות לא רק על מנהל בית הבושת עצמו, כי אם גם על שותפיו לדבר עבירה. כפי שהפסיקה היום קובעת כי ביחס לבית בושת לא רק המנהל נושא באחריות כי אם גם הקופאי, הנהג והשומר, כך גם בבית הבושת הווירטואלי מנהל האתר, הגרפיקאי ועורך התוכן צריכים לשאת באחריות למעשיהם".⁴³
הצעת חוק זה הונחה על שולחן הכנסת השבע-עשרה על ידי חברת הכנסת זהבה גלאון ואחרים (פ/3517/17).⁴⁴

"הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון – יידוע לקוחות בדבר אתרים פוגעניים במרשתת ואפשרויות הגנה מפניהם)" (פ/1752/17) – הצעת חוק זו הונחה לראשונה על שולחן הכנסת ב-27 נובמבר 2006 על ידי חבר הכנסת אלכס מילר. מטרת ההצעה לחייב את ספק האינטרנט "ליידע את לקוחותיו בדבר קיומם של אתרים פוגעניים במרשתת ואפשרויות ההגנה מפניהם, לרבות אמצעים טכנולוגיים המיועדים לסינון אתרים, וכן בדבר סכנות נוספות הקיימות במרשתת".⁴⁵ זאת באמצעות שליחת עלון ללקוח, פרסום המידע באינטרנט, ציון המידע בחוזה שנחתם עם המשתמש או מסירתו על ידי נציג שירות. על פי ההצעה, אתרים פוגעניים מוגדרים כאלו בעלי תכנים מיניים, הסתה לגזענות או לאלימות, אתרי הימורים או אלימות.
ההצעה נדונה בדיון מוקדם בכנסת בתאריך 24 אוקטובר 2007⁴⁶ ובישיבת הכלכלה ב-26 פברואר 2008, בה נדחתה ברוב של 6 נגד 4.⁴⁷ נסיון נוסף להעלותה בוצע ב-1 אפריל 2009 (פ/456/18), אליו הצטרפו שישה חברי כנסת נוספים.⁴⁸

⁴² הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת ישראל חסון, "הצעת חוק אחריות המשפטית של הנהלות אתרי האינטרנט על דברי הגולשים המגיבים באתריהן (תיקוני חקיקה), התשס"ח-2007", פ/3171/17, 17 דצמבר 2007.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/3171.rtf>

⁴³ הכנסת השמונה-עשרה, הצעת חוק של חברת הכנסת ליה שמטוב, "הצעת חוק העונשין (תיקון – איסור ניהול בית בושת באינטרנט), התשס"ט-2009", פ/183/18, 1 אפריל 2009.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/18/183.rtf>

⁴⁴ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק זהבה גלאון, קולט אביטל, אחמד טיבי, נסים זאב, רונית תירוש, דב חנין, שלי יחימוביץ, אבשלום וילן, אורי אריאל, איתן כבל, אורית נוקד, אליהו גבאי, יולי יואל אדלשטיין, טלאב אלסאנע, משה שרוני, מאיר פרוש, משה כחלון, לימור לבנת, ליה שמטוב, שרה מרום שלו, מרינה סולודקין, "הצעת חוק העונשין (תיקון – איסור ניהול בית בושת באינטרנט), התשס"ח-2008", פ/3517/17, 31 מרץ 2008.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/3517.rtf>

⁴⁵ הכנסת השבע-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת אלכס מילר, "הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון – יידוע לקוחות בדבר אתרים פוגעניים במרשתת באינטרנט ואפשרויות ההגנה מפניהם), התשס"ח-2006", פ/1752/17, 27 נובמבר 2006.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/17/1752.rtf>

⁴⁶ הכנסת, ועדת הכלכלה, "נתונים וסיכומים מעבודת ועדת הכלכלה בכנסת ה-17", אייר התשס"ו (מאי 2006)-חשון התשס"ט (נובמבר 2008), עמ' 60.

<http://www.knesset.gov.il/committees/heb/docs/kalkala17Final.pdf>

⁴⁷ הכנסת השבע-עשרה, מושב שלישי, "פרוטוקול מס' 507 מישיבת ועדת הכלכלה שהתקיימה ביום שלישי, כ' אדר א', תשס"ח, (26/2/2008), בשעה 10:00".

"הצעת חוק הרשות לאינטרנט ואבטחה מקוונת" (פ/2213/18) – הצעת חוק מפורטת ביותר (בת 19 עמודים) אשר הוגשה לכנסת על ידי חבר הכנסת דני דנון בתאריך 15 מרץ 2010 ועוסקת בהקמת רשות לאינטרנט ואבטחת מידע.⁴⁹ הצעת החוק הועלתה לראשונה על ידי חבר הכנסת דנון בסוף אוקטובר 2009⁵⁰ וזכתה לביקורות רבות על ידי גורמים שונים ומשלל טעמים.⁵¹

הנחת המוצא של הצעת החוק היא כי "התשתיות הדיגיטליות של המדינה, המבוססות בעיקרן על האינטרנט, אינן מאובטחות דיין". לפיכך, קוראת הצעת החוק להקמת "גוף מטעם המדינה שיהיה אחראי על פיתוח מדיניות, תהליכים, בחינת טכנולוגיות מתאימות להתמודדות עם הבעיות והסכנות במרחב המקוון וכיוצא באלה". זאת באמצעות גיבוש "מדיניות לאומית לאבטחה מקוונת של תשתיות מידע ושל רשת האינטרנט".

בנוסף, עוסקת הצעת החוק בסינון אתרים פדופילים כחלק מתפקידי הרשות המוצעת. פרק ג' בהצעת החוק דן ב"אתרי אינטרנט לחסימה וסינון תכנים באינטרנט". הסעיף הראשון בפרק זה קובע מפורשות כי "אתר לחסימה" הינו "אתר אינטרנט המציג תכנים פדופילים שהרשות קבעה שיש לחסום גישה אליו". הקביעה תעשה באמצעות "ועדה של הרשות לסיווג האתרים לחסימה". זאת תוך קביעה חד משמעית כי "ספק שירותי גישה לא יספק שירות גישה לאתר אינטרנט אשר סווג על ידי הרשות כאתר לחסימה".

אולם הפרצה נפתחת כבר בסעיף הבא שלאחר הגדרת תפקידי ועדת הסיווג; "במקרי חירום או מטעמים של בטחון המדינה רשאית הועדה להוסיף לרשימת האתרים לחסימה אתרים אשר עשוי (כך במקור – ט.פ) להוות סכנה לביטחון המדינה ואזרחיה או סכנה לביטחון וליציבות רשת האינטרנט במדינה".

הצלע השלישית בהצעת חוק זו היא הקביעה, כהצעות חוק אחרות בעבר, כי "ספקי האינטרנט יהיו מחויבים להציע לכל לקוחותיהם את האפשרות להשתמש במערכת סינון אתרים לחסימת תכנים פוגעניים כגון פורנוגרפיה, אלימות וכולי" וזאת ללא עלות מצד המשתמשים. עד לכדי קביעה כי "לא יתקשר ספק שירותי גישה עם לקוח חדש בעסקה למתן שירותי גישה ולא יחדש שירות גישה ללקוח קיים, אלא אם נכללה בעסקה הצעה למתן שירות סינון ובקרה".

<http://www.knesset.gov.il/protocols/data/rff/kalkala/2008-02-26-02.rtf>

⁴⁸ הכנסת השמונה-עשרה, הצעת חוק של חברי הכנסת אלכס מילר, רוברט אילטוב, משה (מוץ) מטלון, דוד רותם, דניאל אילון, פניה קירשנבאום, אורלי לוי אבקסיס, "הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון - יידוע לקוחות בדבר אתרים פוגעניים ברשת האינטרנט ואפשרויות ההגנה מפניהם), התשס"ט-2009", פ/18/456, 1 מאי 2009.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/18/456.rtf>

⁴⁹ הכנסת השמונה-עשרה, הצעת חוק של חבר הכנסת דני דנון, "הצעת חוק הרשות לאינטרנט ואבטחה מקוונת, התש"ע-2010", פ/2213/18, 15 מרץ 2010.

<http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/18/2213.rtf>

⁵⁰ "הצעת חוק: רשות ממשלתית תנהל את האינטרנט", YNET, 26 אוקטובר 2009.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3795561,00.html>

⁵¹ עו"ד יהונתן קלינגר, "לא למדנו מאוסטרליה", Intellect or Insanity, 26 אוקטובר 2009.

<http://2jk.org/praxis/?p=2415>

יהודה קונפורטס, "הרשות שתשמור על האינטרנט", אנשים ומחשבים, 28 אוקטובר 2009.

<http://www.pc.co.il/?p=20234>

עו"ד אביב אילון, "מי צריך רשות ממשלתית לאינטרנט?", YNET, 28 אוקטובר 2009.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3796691,00.html>

טל פבל, "המדרון החלקלק של הרשות לאינטרנט", קפטן אינטרנט, 'הארץ', 15 דצמבר 2009.

<http://www.haaretz.co.il/captain/spages/1133914.html>

גם בתחום חסימת אתרים בעלי "תכנים בלתי ראויים לקטינים" ניתן להבחין בפירצה אשר תאפשר הרחבת תכולת האתרים החסומים בעתיד. בעת הגדרת מהותם של "תכנים בלתי ראויים לקטינים" נקבע כי אלו הם "תכנים שמהותם העיקרית היא עיסוק במין, לרבות פדופיליה, אלימות, בסמים, או בהימורים וכן אתרי אינטרנט המכילים תוכן של שנאה או הסתה, כפי שתקבע הרשות". סעיף זה מכיל התייחסות לתכנים של שנאה או הסתה, אשר לא הוזכרו קודם לכן.

אחת הבעיות המרכזיות בהצעת חוק זו היא הסמכות הניתנת לוועדה מצומצמת בת מספר חברים לקבוע את אופי האתרים הראויים לחסימה. יתר על כן, כבר עתה מרחיבה ההצעה את השוליים וקובעת כי ניתן יהיה לחסום אתרים המהווים סכנה לבטחון המדינה ואזרחיה ולא רק אתרים פדופילים, כמו גם אתרים שבהם שנאה והסתה ולא רק אתרי מין, אלימות, סמים או הימורים.

בנוסף, הגדרות דוגמת "סכנה לבטחון המדינה", "שנאה והסתה" כלליות דיין כדי להכליל בעתיד אתרים מאתרים שונים כראות עיני ועדת הסיווג ברשות זו.

סיכום ומסקנות

בעשור האחרון אנו עדים לנסיגות רבים ומגוונים להגביל באמצעות חקיקה את חופש השימוש באינטרנט בישראל והביטוי בו. מכלל פעילות זו ניתן לשרטט מספר קווים מאפיינים;

הצעות החוק מתחלקות לשתיים ועוסקות בשני הערוצים במקביל - הן בחופש הביטוי (העלאת תכנים ע"י המשתמשים) והן בחופש המידע (חשיפה לתכנים שהעלו אחרים).

- הגבלת חופש הביטוי באינטרנט – הצעות אלו נועדו למנוע פרסום לשון הרע

באינטרנט ולהטיל אחריות על המשתמשים הכותבים ועל בעלי האתרים. ההצעות זוכות בדרך כלל לתמיכת חברי כנסת רבים והן מאושרות במקרים רבים.

הצעות אלו מהוות פגיעה בחופש הביטוי של משתמשי האינטרנט הואיל ורבות מהן מטילות אחריות על בעלי האתרים או מחייבות רישום המשתמשים המעוניינים להגיב ולכתוב. מצב אשר יגרום לצנזורה עצמית הן של המשתמשים והן של בעלי האתרים ואף לרשימה שחורה של כותבים תוך אפשרות לעקוב אחר פרסומיהם ודעותיהם ופתח לצעדים נוספים בתחום זה בעתיד.

- הגבלת חופש המידע – אלו נועדו למנוע ממשתמשי האינטרנט בארץ להחשף

לסוגים שונים של תכנים. בעיקר מין, אך גם אלימות והימורים. הצעות חוק אלו נתמכות לרוב על ידי חברי כנסת מהימין הפוליטי ובדגש על אלו הדתיים וזכות לתמיכה פחותה ואף להתנגדות הכנסת.

ממכלול ההצעות ניתן ללמוד כי מטרת המציעים למנוע גישה לתכנים בלתי הולמים (פורנוגרפיים על פי רוב) מכל מסגרת שהיא; פרטית, מוסדות ציבור וחינוך, מקומות ציבוריים ועוד.

בהצעות חוק אלו עובר תפקיד 'המבוגר האחראי' על מלאכת הסינון והחסימה, מההורים לספקי האינטרנט המהווים גורמים עסקיים ופרטיים. כמו כן מרביתן כוללניות, מעורפלות ומתוקף כך בלתי ניתנות ליישום טכני ובעלות השלכות חמורות על זכויות הפרט (דוגמת איסור הצגת תכנים אסורים אותם יגדיר המחוקק ואשר צפיה בהם תותנה בבקשה מפורשת של המשתמש).

במקרים רבים הצעות החוק מוגשות שוב ושוב, מרביתן בנוסח זהה, בנסיגות חוזרים ונשנים להעבירן. כמו כן, למרות שלרבות מההצעות עניין כמעט זהה, הגבלת הגישה לאינטרנט, הרי שקיימת שונות בהגדרת הגורם הממונה על ביצוע החוק (שרי החינוך, התקשורת והפנים).

שיקולים פוליטיים ומוסריים עומדים בבסיס ההגבלות השלטוניות על האינטרנט במזרח התיכון כשלכך מסייעת תשתית לקויה בתחומי ההון האנושי, הכלכלה, הטכנולוגיה ועוד.

בהסתמך על המידע הקיים אודות שכנותינו ועם כל ההסתייגויות הנדרשות אודות היותה של ישראל 'הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון', נראה כי לישראל יתרונות משמעותיים על פניהן בכל היבטים המהווים רכיבי יסוד לחדירת האינטרנט ותפוצתו. מתוך הנחה שתחומי תשתית ההון האנושי, הכלכלי, התקשורתי והטכנולוגי כבר כיום מפותחים בישראל וכי שיעור חדירת האינטרנט לישראל גבוה ביותר. הרי שהגורמים היחידים אשר יוכלו להשפיע על מידת חופש האינטרנט בישראל בשנים הקרובות הינם הפוליטיים והתרבותיים. אלו העומדים בבסיס חסימת האינטרנט במדינות המזרח התיכון. חסמים אנושיים ולא בהכרח טכניים.

לפיכך, שינוי משמעותי בחופש השימוש הקיים באינטרנט בישראל יתרחש במידה ויחולו בה שינויים פוליטיים ו/או תרבותיים;

אם כתוצאה ממעבר ישראל להיות מדינה ריכוזית, דיקטטורית, המגבילה את חופש הביטוי בשל משברים בטחוניים מבית או מחוץ אשר יערערו את יציבותה ויחייבו נקיטת צעדים בטחוניים דרסטיים. או בשל התחזקות גורמים לאומניים, קבוצות שוליים וגופים קיצוניים אשר יאיימו על יציבות הממשל באמצעות חתירה תחת אושיותיה הדמוקרטיות.

כמו גם התחזקותם של גורמים חרדיים אשר ישאפו לשנות את אופיה הדמוקרטי, החילוני והפלורליסטי של המדינה ויפעלו להגבלת תכנים בעלי הקשרים מיניים, תרבותיים, או אף אלו הקשורים בזרמים דתיים או בדתות אחרות.

כל אלו יביאו לכדי אי סדר שלטוני, פוליטי, חברתי ותרבותי, תוך הגבלות על חופש הביטוי ובכלל זה הקיים באינטרנט והתכנים המצויים בו. בדגש על אתרים ותכנים הנוגדים את סדר היום השלטוני החדש, כאלו של ארגוני זכויות אדם, ארגוני מיעוטים, נשים, קבוצות אופוזיציה, זרמים דתיים שונים, תרבות, בריאות ועוד.

לאחרונה פורסם ע"י 'מכון טאוב' לחקר המדיניות החברתית בישראל דו"ח, לפיו החינוך הממלכתי בארץ מצטמצם והגוש הערבי-חרדי מהווה כעת 48% מכלל התלמידים בהשוואה ל-36% בתחילת העשור. בתקופה זו קטן שיעור הלומדים בחינוך הממלכתי ב-3% בעוד החינוך החרדי גדל ב-51% הממלכתי הדתי ב-8% והערבי ישראלי ב-10%. המחקר קובע כי הגוש החרדי-ערבי מקבל רמת חינוך הנמוכה משמעותית מהמקובל במערב. לפיכך ממליץ הדו"ח על "ריכוז מאמץ בתוכניות לפיתוח כישורים בסיסיים לעבודה במשק מודרני ובחברה". תוך הערה כי "ממשלה שלא תשפר באופן דרמטי את מערכת החינוך בעתיד הקרוב מאוד, ותשים דגש מיוחד ומשמעותי על שיפור איכות ההשכלה הניתנת לשני זרמי חינוך אלה - תקרב את המדינה לנקודה שממנה כבר לא ניתן יהיה לשנות כיוון על כל ההשלכות הקיומיות המשתמעות מכך".⁵²

אני צופה כי בטווח הקרוב ימשיכו נסיונות החקיקה המגוונים להגבלת חופש השימוש באינטרנט בישראל. אולם לטווח הרחוק, נראה כי מחקר 'מכון טאוב' מהווה כתובת על הקיר הזועקת לנו לשמור על חופש הביטוי באינטרנט ובכלל ההווה הישראלית, על מנת שלא יבוא היום בו נוכל להתבטא בלחישה, בהסתודדות בקרנות רחוב ובהעברת תכנים בדרכים עוקפות באינטרנט על מנת לשמור על פרטיותנו הוירטואלית ובטחוננו הפיזי.

קיימות דוגמאות מוחשיות ממדינות האזור. עלינו להסתכל סביב, כל העת, לדעת מה עלול לקרות ולשמור על חופש הביטוי ועל צביונה הדמוקרטי של ישראל מכל משמר.

⁵² יהלי מורן זליקוביץ', "דו"ח: החינוך הממלכתי הולך ונעלם", YNET, 30 אוגוסט 2009.
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3768701,00.html>